

Književnopovijesni i jezikoslovni prinosi Ante Sekulića

*dr. sc. Petar Vuković**

Intelektualna ostavština Ante Sekulića važno je polazište svakomu tko se zanima za prošlost bačkih Hrvata – bez obzira na to je li riječ o političkoj, ekonomskoj, društvenoj, kulturnoj, književnoj ili jezičnoj povijesti, njegovi su radovi nezaobilazni. Po svojem temeljnom obrazovanju Ante Sekulić je, međutim, bio filolog, pa su jezična i književna baština po naravi stvari bile osnovni predmet njegova istraživačkoga interesa. No, vrlo specifična ideologija unutar koje je razmišljao i djelovao navela ga je da im pristupa u širem kontekstu, kao bitnim odrednicama kolektivnoga identiteta bačkih Hrvata i u prožetosti s drugim značajkama njihove etničke i nacionalne pripadnosti. To je uvjetovalo da se, kada je riječ o tematskoj širini znanstvenoga rada, nijedan drugi istraživač hrvatskoga naslijeđa u Bačkoj ne može mjeriti s njim. U ovom ću se prikazu osvrnuti na najvažnije Sekulićeve radove posvećene jezičnoj i književnoj baštini bačkih Hrvata. Upozorit ću u njemu na najvažnije prinose njegovih istraživanja na području zavičajne filologije te istaknuti na što se iz njegove ostavštine budući istraživači mogu osloniti te u vezi s čim moraju biti oprezni.

Najranija Sekulićeva knjiga koja je u cijelosti posvećena književnosti, *Književnost bačkih Hrvata* (Zagreb, 1970.), objavljena je kao posebno izdanje časopisa *Kritika* te donosi široko koncipiran prikaz tradicije pismenosti i književnoga stvaralaštva u bačkih Hrvata. U prvom dijelu knjige u nekoliko pojedinačnih studija autor se usredotočuje na one segmente književnoga naslijeđa te hrvatske skupine koji mu se čine najvažnijima. Posrijedi su sumarni pregledi (npr. autorâ koji su djelovali u Bajskom trokutu, autorâ iz tzv. subotičkoga kruga te šokačkih pjesnika), zatim studije posvećene pojedinačnim stvarateljima (npr. Aleksi Kokiću i Josipu Andrić), cjelovit prikaz hrvatske narodne književnosti u Bačkoj, a opsežan je tekst posvećen i jezikoslovnoj tradiciji. Drugi dio knjige hrestomatija je tekstova najistaknutijih autora, koji su također grupirani u zaokružene cjeline. Neke su određene žanrovski (pa je po jedna posvećena poeziji, prozi, drami i književnoj kritici), dok su preostale posvećene narodnoj književnosti, „starinskoj pobožnoj i poučnoj riječi“ te „intimnim ispovijestima“. Treći dio knjige sadržava bibliografiju obrađenih autora te korištenu literaturu.

Sličan pristup, tj. spoj studija o autorima i književnim smjerovima te hrestomatije tekstova, odlikuje i Sekulićevu književnopovijesnu trilogiju koja je polovicom 1990-ih objavljena u nizu *Prinosi za povijest književnosti u Hrvata* Sekcije Društva

* izvanredni profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu

hrvatskih književnika i Hrvatskoga centra P.E.N.-a za proučavanje književnosti u hrvatskom iseljeništvu. Prva od triju knjiga *Hrvatski pisci u ugarskom Podunavlju od početaka do kraja XVIII. st.* (Zagreb, 1993.) posvećena je jezičnoj i književnoj baštini podunavskih Hrvata od najranijih dana do pojave nacionalnoga pokreta. Riječ je o razdoblju u kojem je kulturni rad bio vezan u prvom redu uz pripadnike franjevačkoga reda i njihove samostane, od kojih je središnje mjesto imao budimski. Književnost kao simbolička djelatnost u to je vrijeme usko povezana s filološkim i filozofskim radom, pa ni Sekulić u svojoj knjizi među njima ne povlači čvrstu granicu. U njoj se po važnosti i širini obrade posebno ističu tri cjeline: jedna je posvećena tradiciji jezične standardizacije koja se u XVIII. st. razvijala u franjevačkim samostanima, druga tradiciji franjevačkih filozofskih učilišta, a treća književnicima koji su svojim djelovanjem najavili narodni preporod, kao što su Ivan Ambrozović i Grgur Peštalčić.

Druga knjiga iz spomenute trilogije *Hrvatska preporodna književnost u ugarskom Podunavlju do 1918.* (Zagreb, 1994.) obrađuje početak modernoga razdoblja, za koje su karakteristični stvaranje modernih nacija, modernih standardnih jezika te modernih kulturnih obrazaca općenito. I kulturni aktivisti u južnougarskih Hrvata pokušavaju u to doba redefinirati svoj kulturni identitet nastavljajući se s jedne strane na kulturno naslijeđe iz prošlosti te prihvaćajući s druge strane aktualne moderne izazove. Sekulićev pristup ni u ovoj knjizi nije imanentno književnopovijesni, nego širi kulturološki: piše u njoj o društvenom i stranačkom životu, o novinskim glasilima i molitveničkoj književnosti, uspoređuje društvenopolitičku situaciju u južnoj s onom u zapadnoj Ugarskoj. Opsežna poglavlja u knjizi posvećena su vodećim preporoditeljima Ivanu Antunoviću i Ambroziju Šarčeviću te istaknutim svećenicima i pučkim tribunima Lajči Budanoviću i Blašku Rajiću. Kada je riječ o samoj književnosti, Sekulić se najiscrpnije bavi narodnom književnošću te Antom Evetovićem Miroljubom, ali u panoramskim pregledima obrađuje i manje istaknute književnike.

Napokon, treća u Sekulićevoj književnopovijesnoj trilogiji je knjiga *Književnost podunavskih Hrvata u XX. st.* (Zagreb, 1996.), koja se od prethodnih dviju metodološki razlikuje u prvom redu time što je širi kulturološki pristup sveden na najmanju mjeru te su pravi predmet interesa u njoj doista sami književni tekstovi. Sekulić knjigu, doduše, otvara povijesnom studijom posvećenom društvenopolitičkoj situaciji na početku XX. st., a i na početku svakoga od poglavlja na koje je knjiga podijeljena nalazi se slična povijesna studija. Pa ipak, najviše je prostora posvećeno književnicima i njihovim tekstovima. Periodizacija književnoga razvoja međutim nije imanentna, nego slijedi važne izvanknjiževne povijesne međaše: prvo poglavlje bavi se razdobljem od 1818. do 1941., drugo razdobljem od 1941. do 1945., treće razdobljem od 1945. do 1968., a četvrto razdobljem nakon 1968.

U knjizi *Rasprave o jeziku bačkih Hrvata* (Zagreb, 1997.) prikupljeni su Sekulićeve jezikoslovni radovi posvećenih jezičnomu naslijeđu bačkih Bunjevaca i Šokaca koji su u 1980-ima i ranim 1990-ima objavljivani u različitim znanstvenim časopisima i drugim publikacijama. Središnje mjesto u ovoj knjizi zauzima opsežna studija „Govor bačkih Bunjevaca“, u kojoj Sekulić dijalektološki opisuje novoštokavsku ikavicu kojom se govori u bačkim bunjevačkim naseljima i pritom izlaže kritici neke

ranije radove posvećene tomu govoru. Studija se temelji na podacima koje je sam Sekulić prikupio u razdoblju između 1938. i 1950. U članku „Oko naziva jezika i pravopisa bačkih Hrvata“ bavi se glotonimima koji su bili u uporabi u tradiciji pismenosti bačkih Hrvata u ugarskom Podunavlju. Jedna studija u knjizi posvećena je Ivanu Antunoviću, jedna Ambroziju Šarčeviću, a jedna jezičnim promjenama u različitim izdanjima molitvenika Lajče Budanovića. Pet preostalih studija posvećeno je hrvatskoj toponimiji na području Baje, Sombora, Subotice i Žednika.

Sekulićeve knjige posvećene jeziku i književnosti bačkih Hrvata izlazile su u godinama kada je hrvatski nacionalni zanos bio na vrhuncu, pa je u takvu kontekstu njegovo izraženo rodoljublje naišlo na plodno tlo. Tragove tih emocija nalazimo na mnogim mjestima u Sekulićevim tekstovima, a jedno je od upečatljivijih predgovor *Raspravama o jeziku bačkih Hrvata*, u kojem objašnjava motivaciju da prikupi svoje ranije jezikoslovne članke i objedini ih u jednoj knjizi: „Budući da se od godine 1991. pogoršalo stanje u borbi za očuvanje identiteta bačkih Hrvata pred pogibeljnom prijetnjom zamjene latiničkog pisma ćiriličkim te izvornoga narodnog govora tuđinskim, učinilo mi se uputnim skupiti u devet rasprava obranu svoga zavičajnoga hrvatskog govora“ (str. 5). Takav patos prožima cijelo Sekulićevo djelo i on mu je zapravo kroz cijeli život i bio glavni poticaj na stvaranje. No, ta je vrsta zanosa u njegovu radu ostavila i neke manje poželjne posljedice i Sekulićevi bi današnji čitatelji toga morali biti svjesni.

Hrvatsku kulturu u Bačkoj Sekulić je naime vidio kao petrificiranu u onom obliku u kojem je se sam sjećao iz vremena kad je napuštao zavičaj – kasniji jezični i književni razvoj nije ni pokušavao razumjeti, nego ga je interpretirao u prvom redu kao (manje-više negativni) rezultat alohtonih utjecaja. Metodološka je posljedica takva shvaćanja bilo to što je u svojim radovima književno i jezično naslijeđe kojim se bavio, umjesto da ga prikaže onakvim kakvo doista jest, često stilizirao u obliku u kakvu ga je sam želio vidjeti – kada je riječ o jeziku, primjerice, neke autore koji su pisali srpskom ekavicom predstavljao je kao književnike koji su se služili uzornim hrvatskim, a kad je riječ o valorizaciji samih književnih tekstova, apsolutno je prvenstvo davao katoličkim autorima, dok je minorizirao sekularne ljevičare. U jezičnoj i književnoj povijesti bačkih Hrvata tako postoje mnogi autori i tekstovi koje je Sekulić svjesno zaobilazio, a i one kojima se usredotočeno bavio danas uglavnom treba revalorizirati. Pritom nije riječ samo o tome da su stajališta objektivne filološke znanosti često nespojiva s njegovim prenaplašenim vjerskim i nacionalnim žarom – posrijedi su zapravo i puno elementarniji problemi metodološke naravi. U odnosu na književnost Sekulićev bi pozitivistički pristup koji se temelji na bilježenju biografskih podataka i impresionističkom čitanju književnih tekstova trebalo zamijeniti imanentnim kritičkim pristupom, dok bi u odnosu na jezik sustavna primjena metoda moderne dijalektologije i povijesne sociolingvistike trebala zamijeniti njegove često atomističke analize. To su zadaće koje stoje pred današnjim istraživačima jezične i književne baštine bačkih Hrvata i oni ih mogu ispuniti među ostalim i zato što će, stojeći na Sekulićevim ramenima, nužno vidjeti više i bolje nego što je vidio on.